

ПРАВОВА ОСВІТА

DOI: 10.18372/2307-9061.72.19085
УДК 37.371.09 (477)(045)

О. О. Панова,
доктор юридичних наук, професор
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3533-5076>

С. Я. Лихова,
доктор юридичних наук, професор
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4755-7474>

Т. С. Лях,
здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИПУСКНИКА ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 262 «ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ» ДЛЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03058, Київ, Україна
E-mails: panova_oksana@ukr.net, k_kripp@ukr.net

*Метою статті є розгляд особливостей формування компетентностей випускника зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. **Методи дослідження:** використано комплексний аналіз нормативно-правових актів, наукової літератури та практики реалізації освітньо-професійних програм другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність». **Результати:** встановлено, що формування фахових компетентностей не зважаючи на існування єдиного Стандарту відбувається шляхом імплементації в освітньо-професійні програми місій та візій тих ЗВО де ця програма реалізується, винятком становлять лише ЗВО зі специфічними умовами навчання, де визначення унікальних фахових компетентностей не відбувається. Обґрунтовано, що майбутній правоохоронець повинен реалізувати засвоєні професійні якості, поєднуючи їх зі своїми інтересами, потребами, переконаннями. Сформовано важливі якості майбутнього магістра правоохоронної діяльності які відображають різні аспекти утворення індивіда здатного нести відповідальність за прийняті рішення, швидко орієнтуватись в екстремальних ситуаціях та сформовані погляди і головне бажання постійно вчитися та самовдосконалюватись в процесі професійної діяльності. **Обговорення:** вивчення чинників готовності майбутніх магістрів-правоохоронців взаємодіяти з громадськістю, особливостей формування готовності до продовження навчання в системі освіти дорослих та постійного підвищення кваліфікації.*

***Ключові слова:** правоохоронна діяльність; випускник; другий (магістерський) рівень вищої освіти; формування компетентностей.*

Постановка проблеми та її актуальність.
Нова віха в історії України пов'язана з повномасштабним вторгненням РФ заставило суспільство переосмислити роль та значення інституцій

суспільства, особливе місце в цьому процесі посідає освіта та ті її результати які ми бажаємо бачити.

Запровадження Болонської системи навчання у закладах вищої освіти України, повинно було зорієнтувати освітні програми на міжнародне визнання, розвиток академічної мобільності студентів та можливостей працевлаштування випускників. Головна задача - забезпечення підготовки висококваліфікованого спеціаліста, конкурентоздатного на ринку праці.

Якщо ж ми говоримо про спеціальність «Правоохоронна діяльність», то її здобувачі, в умовах сьогодення, повинні будувати свою індивідуальну освітню траєкторію з урахуванням особливостей несення служби у правоохоронних органах. Перед сучасною системою вищої освіти, що готує магістрів правоохоронної діяльності стоїть проблема оновлення підходів до змісту, форм, методів та засобів підготовки, які задовольняють потреби правоохоронної сфери.

Цілком очевидно, що підготовка майбутнього правоохоронця в сучасних освітніх умовах не може бути здійснена без урахування формування компетентностей, що є гарантією успіху в професійній діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Впровадження компетентнісного підходу висвітлено у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців Н. Бібік, О. Овчарук, О. Пометун, В. Ягупова, Ф. Вайнерт, Д. Валь, Е. Кліме, Х. Кнауф, Д. Кур, Д. Мартенс, Д. Рамен. Загальні теоретичні положення щодо реалізації компетентнісного підходу в освіті розглядаються у роботах В. Заболотного, О. Соколюк, Ю. Жук, П. Атаманчук, С. Величко, М. Шута, А. Хуторського та інші. Їхні дослідження мали важливе значення як для науки, так і для практики. Однак вони мали фрагментарний характер і не зачіпали питання формування компетентностей випускника зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» для другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Метою статті є дослідити особливості формування компетентностей випускника зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. В рамках роботи передбачено визначення загальних та спеціальних компетентностей майбутнього випускника зі спеціальності

262 «Правоохоронна діяльність» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, а також детальний їх аналіз крізь призму компонентів: когнітивний (система наукових знань), практичний (система практичних умінь, навичок, способів діяльності), творчий (досвід творчої діяльності), комунікативний (система відносин).

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначаючи змістовну характеристику категорії «компетентність», на нашу думку, її слід розглядати в поєднанні логіки законодавця та думок науковців.

Так, у «Новому тлумачному словнику української мови» слово «компетенція» трактується як «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [5, с. 874]. Що ж до норм які встановлюються в нормативно-правових актах, то категорія компетенція, з огляду на її вміст саме в сфері освіти не знайшло свого закріплення. Однак, Наказом МОН України було розроблено та впроваджено «Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти» де серед тезаурусу визначають «компетентність» як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [11]. На наш погляд, укладачі зазначених Рекомендацій при формуванні визначення повинні були врахувати не лише динаміку, але й професійний рівень, а також врахування особливості спеціальності, що здобуває здобувач вищої освіти та тенденції ринку праці, задля побудови конкурентного спроможного фахівця.

Чимало науковців, педагогів. Практиків звертали свої погляди на змістовний характер визначення «компетентність». Так, В. Вовк та С. Мельничук розглядають компетентність як «вищий щабель професійності з наявним високим рівнем підготовки фахівця, який визначається якісною характеристикою ступеня оволодіння професійною діяльністю, усвідомленням майбутнім фахівцем особистісних прагнень і результатів, адекватним оцінюванням індивідуальних професійних якостей і співвідношенням їх із загальними та спеціаль-

ними компетентностями й програмними результатами» [2].

Натомість І. Зязюн визначення поняття «компетентність» подає більш в ширше, розкриваючи його в соціально-педагогічному контексті та вважає, що компетентність, як «екзистанціональна властивість людини є продуктом власної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти» та зазначає: «компетентність як властивість індивіда існує в різних формах – як високий рівень умілості, як спосіб особистісної самореалізації (звичка, спосіб життєздатності, захоплення); як деякий підсумок саморозвитку індивіда, форма вияву здібностей тощо» [4, с. 17].

С. Бондар розглядає означення компетенції як «здатність розв'язувати проблеми, що забезпечуються не лише володінням готовою інформацією, а й інтенсивною участю розуму, досвіду, творчих здібностей учнів» [1, с. 9], далі наголошує, що «...компетентність – це здатність особистості діяти. Але жодна людина не діятиме, якщо вона особисто не зацікавлена в цьому. Природа компетентності така, що вона може проявлятися лише в органічній єдності з цінностями людини, тобто в умовах глибокої особистісної зацікавленості в даному виді діяльності... Отже, цінності є основою будь-яких компетенцій» [1, с. 9; 3]. О. Овчарук [6] наголошує, що одним зі шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його із сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей та створення ефективних механізмів їх запровадження. Науковець здійснила аналіз підходів до розуміння компетентності різними міжнародними організаціями та визначила відмінності й спільні ознаки. Зокрема, міжнародна комісія Ради Європи розглядає поняття компетентності як загальні, або ключові уміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові уявлення, опори, або опорні знання. Компетентності, на думку експертів ПРС, передбачають: спроможність особистості сприймати й відповідати на індивідуальні та соціальні потреби; комплекс ставлень, цінностей, знань і навичок. О. Овчарук зазначає, що

«таке визначення поняття компетентностей певним чином збігається з положеннями, що висловлюють українські педагоги, однак представники європейських педагогічних кіл насамперед виходять з особистісних і соціальних потреб, задоволенню яких мають сприяти компетентності» [6]. Науковці вважають, що ключова компетентність має сприяти досягненню успіхів у житті, розвитку якості суспільних інститутів та відповідати багатоманітним сферам життя [6; 12]. Не зважаючи на таку різноманітність думок, можемо прийти до висновку, що вони всі мають спільні вимоги до набутих компетентностей випускника за обраною освітньо-професійною (освітньо-науковою) програмою зокрема: розвиток Soft skills, розвиток знань та навичок.

Що ж до особливості формування компетентностей випускника зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, то проведений аналіз освітньо-професійних програм за вказаною спеціальністю [7; 8; 9; 10] – критерієм обрання відповідних освітньо-професійних програм стало наявність сертифікату про успішне проходження акредитації.

Зокрема, слід зазначити, що програми співпадають за змістом і відповідають Стандарту вищої освіти України: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 26 «Цивільна безпека», спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність» [13] маючи загальні: «інтегральна компетентність» (здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері правоохоронної діяльності та/або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог); «Загальні компетентності»: ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях, ЗК3. Здатність спілкуватися іноземною мовою, ЗК4. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні, ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями, ЗК6. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем, ЗК7. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації, ЗК8. Здатність приймати обґрунтовані рішення, ЗК9. Здатність

генерувати нові ідеї (креативність), ЗК10. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт; спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК 1-15).

Натомість, серед спеціальних (фахових, предметних) компетентностей розглянутих нами ОПП, вбачаються відмінності, що визначають їх унікальність, та встановлюють індивідуальну освітню траєкторію здобувача вищої освіти в тому ЗВО де реалізована ОПП, що відповідає місцє та візії ЗВО.

Так, наприклад, Національний авіаційний університет, доповнив власну ОПП [9] - ФК16. Здатність вживати заходів із забезпечення безпеки на об'єктах авіаційної інфраструктури та ФК17. Здатність здійснювати контроль та координацію протидії кримінальним правопорушенням в авіаційній сфері, що зумовлені специфікою навчального закладу та відповідають його місцї та візії. Натомість ОПП Харківського національного університету внутрішніх справ [8] не містить унікальних спеціальних компетентностей, що на нашу думку, не відповідає вимогам Болонського процесу та не визначає специфіки ЗВО, тощо.

Формування компетентностей випускника зі спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» для другого (магістерського) рівня вищої освіти, відповідно до Стандарту [13], визначається відповідністю компетентностей/ результатів навчання дескрипторам НРК, зокрема в якості критерію обрано: знання, уміння/навички, комунікація, відповідальність і автономію.

Якщо ж ми говоримо про майбутнього магістра у сфері правоохоронної діяльності, то на нашу думку, основними компетентностями повинно стати: знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності, критичне осмислення проблем у сфері правоохоронної діяльності, спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем (зокрема: воєнна підготовка, тактико-спеціальна підготовка, поліцейська діяльність, тощо), здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні задачі, здатність розв'язувати проблеми у нових або незнайомих середовищах, зрозуміле і недвозначне донесення власних знань, використання іноземної мови, відповідальність за внесок до

професійних знань, здатність продовжувати навчання.

Висновки. Отже, нами визначено специфічні для спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» важливі якості що формують майбутнього магістра правоохоронної діяльності та відображають різні аспекти утворення індивіда здатного нести відповідальність за прийняті рішення, швидко орієнтуватись в екстремальних ситуаціях та сформовані погляди і головне бажання постійно вчитися та самовдосконалюватись в процесі професійної діяльності.

Зокрема, майбутній правоохоронець повинен реалізувати засвоєні професійні якості, поєднуючи їх зі своїми інтересами, потребами, переконаннями.

Проведене дослідження свідчить про те, що формування фахових компетентностей не зважаючи на існування єдиного Стандарту відбувається шляхом імплементації в освітньо-професійні програми місій та візій тих ЗВО, де ця програма реалізується, винятком становлять лише ЗВО зі специфічними умовами навчання, де визначення унікальних фахових компетентностей не відбувається.

Перспективами подальших наукових досліджень є вивчення чинників готовності майбутніх магістрів-правоохоронців взаємодіяти з громадськістю, особливостей формування готовності до продовження навчання в системі освіти дорослих та постійного підвищення кваліфікації, тощо.

Література

1. Бондар С. Компетентність особистості інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. с. 8-9.
2. Вовк В.П., Мельничук С.Л. Психологічна компетентність як важливий чинник професійного становлення майбутнього практичного психолога. *Науковий журнал «Габітус»*. 2021. Вип. 26. С. 65-69 URL: habitus.od.ua/journals/2021/26-2021/13.pdf.
3. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*. 2008. № 3. С. 23-30. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324272272.pdf>.

4. Зязюн І.А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи: монографія. Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. Київ; Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. С. 10–18.

5. Новий тлумачний словник української мови(у трьох томах). Том 1, А – К. Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. Київ, Вид-во «АКОНІТ», 2006. 926 с.

6. Овчарук О. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/381>.

7. ОПП другого (магістерського) рівня вищої освіти «Правоохоронна діяльність» Державного університету «Житомирський політехнік». URL: <https://vstup.ztu.edu.ua/magistr/262-pravoohoronna-diyalnist/>.

8. ОПП другого (магістерського) рівня вищої освіти «Правоохоронна діяльність» Харківського національного університету внутрішніх справ. URL: https://univd.edu.ua/files/262_lawSecurity/osvitno_profesiina_prohrama_262_pravoookhor.pdf.

9. ОПП другого (магістерського) рівня вищої освіти «Правоохоронна діяльність» Національного авіаційного університету. URL: <https://nau.edu.ua/site/variables/news/2024/6/2024%20262%20ОПП%20М%20Правоохоронна%20діяльність.pdf>.

10. ОПП другого (магістерського) рівня вищої освіти «Правоохоронна діяльність» Запорізький національний університет URL: https://sites.znu.edu.ua/public_discussions/2020/04/mag_262_pravoookhor_2020.pdf.

11. Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів вищої освіти. Наказ МОН від 01.06.2016 № 600. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/metodichni-rekomendatsii>.

12. Скорик Т.В. Особливості формування професійної компетентності сучасного вчителя. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7860/1/Особливості%20формування%20професійної%20компетентності%20сучасного%20вчителя.pdf>.

13. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень вищої освіти, галузь знань 26 «Цивільна безпека», спеціальність 262 «Правоохоронна діяльність». Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 22.10.2020 р. № 1294. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/01/31/262-Pravoookhor.diyaln-mag.31.01.22.pdf>.

References

1. Bondar S. Kompetentnist' osobystosti intehrovanyu komponent navchal'nykh dosyahnen' uchniv. *Biolojiya i khimiya v shkoli*. 2003. № 2. S. 8-9.

2. Vovk V.P., Mel'nychuk S.L. Psykholohichna kompetentnist' yak vazhlyvy chynnyk profesiynoho stanovlennya maybutn'oho praktychnoho psykholoha. *Naukovyy zhurnal «Habitus»*. 2021. Vyp. 26. S. 65-69 URL: habitus.od.ua/journals/2021/26-2021/13.pdf.

3. Holovan M.S. Kompetentsiya i kompetentnist': dosvid teorii, teoriya dosvidu. *Vyshcha osvita Ukrainy*. 2008. № 3. S. 23-30. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324272272.pdf>.

4. Zyazyun I.A. Filosofiya postupu i prohnozu osvitn'oyi systemy. *Pedahohichna maysternist': problemy, poshuky, perspektyvy: monohrafiya. In-t pedahohiky i psykholohiyi prof. osvity*. Kyiv; Hlukhiv: RVV HDPV, 2005. S. 10–18.

5. Novyy tлумачnyy slovnyk ukrayins'koyi movy(у тр'ох томках). Том 1, А – К. Укладачі: В.В. Яременко, О.М. Сліпущко. Kyiv, Vyd-vo «АКОНІТ», 2006. 926 s.

6. Ovcharuk O. Kompetentnist' yak klyuch do onovlennya zmistu osvity. URL: <https://ru.osvita.ua/school/method/381>.

7. OPP druhoho (mahisters'koho) rivnya vyshchoyi osvity «Pravoookhoronna diyal'nist'» Derzhavnoho universytetu «Zhytomyrs'kyi politekhnik» URL: <https://vstup.ztu.edu.ua/magistr/262-pravoohoronna-diyalnist/>.

8. OPP druhoho (mahisters'koho) rivnya vyshchoyi osvity «Pravoookhoronna diyal'nist'» Kharkivs'koho natsional'noho universytetu vnutrishnikh sprav. URL: <https://univd.edu.ua/>

files/262_lawSecurity/osvitno_profesiina_prohrama_262_pravookhor.pdf.

9. OPP druhoho (mahisters'koho) rivnya vyshchoyi osvity «Pravookhoronna diyal'nist'» Natsional'noho aviatsiynoho universytetu. URL: <https://nau.edu.ua/site/variables/news/2024/6/2024%20262%20OPP%20M%20Pravookhoronna%20diyal'nist'.pdf>.

10. OPP druhoho (mahisters'koho) rivnya vyshchoyi osvity «Pravookhoronna diyal'nist'» Zaporiz'kyy natsional'nyy universytet URL: https://sites.znu.edu.ua/public_discussions/2020/04/mag_262_pravookhor_2020.pdf.

11. Pro zatverdzhennya ta vvedennya v diyu Metodichnykh rekomendatsiy shchodo rozroblennya standartiv vyshchoyi osvity. Nakaz MON vid 01.06.2016 № 600. URL: [https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-](https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/metodichni-rekomendatsii)

[doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/metodichni-rekomendatsii](https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukraini/metodichni-rekomendatsii).

12. Skoryk T.V. Osoblyvosti formuvannya profesiynoyi kompetentnosti suchasnoho vchytelya. URL: <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/7860/1/Osoblyvosti%20formuvannya%20profesiynoyi%20kompetentnosti%20suchasnoho%20vchytelya.pdf>.

13. Standart vyshchoyi osvity Ukrayiny: druhyy (mahisters'kyy) riven' vyshchoyi osvity, haluz' znan' 26 «Tsyvil'na bezpeka», spetsial'nist' 262 «Pravookhoronna diyal'nist'». Zatverdzheno i vvedeno v diyu nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 22.10.2020 r. № 1294. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/2022/Standarty.Vyshchoyi.Osvity/Zatverdzeni.Standarty/01/31/262-Pravookhor.diyaln-mag.31.01.22.pdf>.

FEATURES OF THE FORMATION OF COMPETENCIES OF A GRADUATE IN THE SPECIALTY 262 "LAW ENFORCEMENT" FOR THE SECOND (MASTER'S) LEVEL OF HIGHER EDUCATION

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03058, Kyiv, Ukraine
E-mails: panova_oksana@ukr.net, k_kpipp@ukr.net

*The purpose of the article is to consider the peculiarities of the formation of competences of a graduate of specialty 262 "Law enforcement activity" for the second (master's) level of higher education. **Research methods:** a comprehensive analysis of regulatory and legal acts, scientific literature and the practice of implementing educational and professional programs of the second (master's) level of higher education in the specialty 262 "Law enforcement activity" was used. **Results:** it was established that the formation of professional competences, despite the existence of a single Standard, takes place through the implementation of the missions and visions of the higher education institutions where this program is implemented in the educational and professional programs, with the exception of higher education institutions with specific conditions of study, where the determination of unique professional competencies does not take place. It is justified that the future law enforcement officer should implement the acquired professional qualities, combining them with his interests, needs, and beliefs. The important qualities of the future master of law enforcement have been formed, which reflect various aspects of the formation of an individual who is able to bear responsibility for the decisions made, quickly navigate in extreme situations and formed views and the main desire to constantly learn and improve oneself in the process of professional activity. The main competencies of the future law enforcement master should be: knowledge, including modern scientific achievements in the field of professional activity, critical understanding of problems in the field of law enforcement activity, specialized skills/skills for solving problems (in particular: fire training, tactical and special training, police activity, etc.), the ability to integrate knowledge and solve complex problems, the ability to solve problems in new or unfamiliar environments, clear and unambiguous communication of one's own knowledge, use of a foreign language, responsibility for contributing to professional knowledge, the ability to continue learning. **Discussion:** the study of the factors of the readiness of future law enforcement officers to interact with the public, the peculiarities of the formation of readiness to continue studying in the adult education system and continuous professional development.*

***Key words:** law enforcement activity; graduate; second (master's) level of higher education; competence formation.*

Стаття надійшла до редакції 10.09.2024